

Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dili genealoji baxımdan qohum dillər olub, türk xalqları ailəsinin Oğuz qrupuna daxildir. Bu dillərin etnik qohumluğu, qədim ümumtürk dilinin varisləri olması, qrammatik quruluş və əsas lüğət fondlarının müştərəkliyi bəzən belə yanlış təsəvvür yaradır ki, bu iki dil tamamilə eynidir və hər bir azərbaycanlı müasir türkcəni öyrənməyə ehtiyac duymadan bu dildə sərbəst danışsa, türkcədən dilimizə və əksinə, adekvat şifahi və yazılı tərcümə edə bilər. Bu düşüncə Azərbaycan dilinə münasibətdə Türkiyə türklərinə də hakimdir. Halbuki Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dilinin müasir sinxron vəziyyətinin müqayisəli təhlili göstərir ki, həmin dillər arasında fərqlər var. Bu lüğət həmin fərqlərdən bir qisminin – yalnız ekvivalentlərin izahı üçün nəzərdə tutulub.

Əsgər RƏSULOV,
Filologiya elmləri doktoru, professor

(Əvvəli ötən saylarımızda)

S

Sinir – 1. əsəb; 2. hirs, qəzəb, qeyz; 3. vətər; Sende hiç sinir yok mu, bu kadar aldırılmazlık olur mu? Tren kalktıktan biraz sonra sinirlerdeki gerginlik geçer.

Sinirli – 1. əsəbi; 2. qeyzli, hirsli, qəzəbli; 3. damarlı; Sinirli ət – damarlı ət; Kasap tanıdıkta, etin sinirlerini iyice ayırdıktan sonra tartarak keseye koydu.

Sis – 1. duman, çən, bulud; 2. tüstü; Sis bombası – tüstü bombası; Alnını cama dayayıp ufuktan kalkan sisi seyretti.

Sitem – məzəmmət, töhmət, danlaq, tənə, qınama; Milli Mücadələ'nin başından o güne kadar Atatürk'ün en hafif bir site mine uğramamıştım.

Sitil – 1. çəllək, yalaq (heyvanlara su verilən qab); 2. mis qab (bərbərxanalarda); Gün içinde su olmayacağını duyunca kilerdeki sitili su le doldurdu.

Soda – qazlı su, mineral su; Sindirimi kolaylaşdırmaq üçün yeməkdən sonra soda içərdi. Azərbaycan dilindəki soda (çay sodası) – türkcədə karbonat.

Sokma – sancma, dişləmə (ilan, arı və s.); Sokma, yılanın, akrebin, arının huyudur.

Sokmak – sancmaq, dişləmək; Çocuğu arı sokmuş. Onu zehirli yılan soktu.

Sollama – ötmə, keçmə, ötmə əməliyyatı (nəqliyyat vəsitəsinin idarə zamanı); Emirgân iskelesinin oralarda, ansızın sollayan serseri bir kamyondan kıl payı kurtuldu.

Suluk – 1. nəfəs; 2. tərz; Soluk almak – nəfəs almaq. Gençler dergimize yeni bir soluk getirdiler.

Som – 1. qızıl balıq, somğa balığı; 2. saf külçə; Köşk, som gümüş bir parmaklıkla ikiye bölünmüştür.

Sonbahar – payız; Sonbahar mevsiminde yaprakdökümü başlar. Sonbahardı, suyun üstüne boyuna yapraklar düşüyordu.

Sorgu – istintaq; Sorgu hakimi – müstəntiq. Emniyete ifadəsi alınmaq üzere sorgu hakiminin önüne çıkarıldı.

Sormak – 1. soruşmaq, sual vermək; 2. sormağ, əmmək (dialektə); Parmak kaldırıp soru sormak istedi.

Soruşturma – 1. istintaq; 2. təhqiqat; Soruşturma açmak – cinayət işi başlatmaq. Bir başkasını gönderir, soruşturmayı daha da derinleştirirlerdi.

Soymak – soyundurmaq, paltarını çıxartmaq; Anne çocuğu soydu, küvete soktu ve iyice yıkadı.

Sögüş – soyutma ət (soyuq qəlyanaltı növü), dilimlənmiş salat; Şimdi her sokakta bir tavukçu aşevi var. Tavuğun çorbasını, söğüşünü, suyuna pilavını satıyor. Azərbaycan dilindəki söyüş – türkcədə küfür, sövüş.

Sökmək – başa düşmək, anlamaq, ayırd etmək; Çok okunaksız bir yazı. Ben söker gibi oldum.

Sömürmək – istismar etmək (birinin əməyini, ölkəni və s.), müstəmləkə halına gətirmək; Batı, beynini sömürdüğü insanlara kendi uyruklarına sağladığı konfordan pay verip gönül alır.

Sönmək – partlamaq, havası boşalmaq, buraxmaq (təkər şini, şar və s.); Çocuğun elindeki balon söndü.

Sözcü – şərhçi, nümayəndə, sözcü; Basın sözcüsü – mətbuat katibi. Kongrede bunların beş yüz sözcüsü bulunuyordu.

Sözde – 1. qondarma, dırnaqarası, uydurma, əsası olmayan; 2. sanki, guya; Yıllardır sözde soykırım iddiaları ortaya atılır. El fenerim de çantanın üstündeymiş sözde fakat göremiyorum.

Sözleşme – müqavilə, saziş, kontrakt; İlgili sözleşmelerin altına imzamızı koyarken bu imzaya sadık kalma konusunda ne ölçüde niyetliydik? Azərbaycan dilindəki sözleşmə – türkcədə tartışma, dil kavgası, bozuşma.

Sözlü – 1. şifahi; 2. deyikli, sözlü; Edebiyattan sözlü, matematikten yazılı sınav yapıldı. Bu konuda sözlü bir mutabakat yoktu aralarında, sözsüz bir uzlaşmaydı yalnızca.

Sözümona – sanki, guya, guya ki; Bu patlamalar onların kazma seslerini sözümona bastıracaktı.

Subay – ordu zabiti, hərbi; Seni gelin edeceğiz, kılıçlı bir subayın koluna gireceksin. Emir subayı – yavər. Azərbaycan dilindəki subay – türkcədə bekar.

Subaylık – orduda zabitlik, zabit vəzifəsi; Azərbaycan dilindəki subaylık – türkcədə bekarlık.

Sucuk – 1. kolbasa növü; 2. sucuq; Kızaran sucuğun kokusunu almıyor musun?

Suç – cinayət, təqsir, xata (hüquqda); Casusluk suçundan yakalanıp müebbet hapse mahkûm olmadın mı? Dostoyevski'nin "Suç ve Ceza" romanı muhteşemdir.

Suçüstü – cinayət başında; Banka hırsız suçu üstü yakalandı.

Sulandırmak – 1. ağ ələmək, şitini çıxartmaq, həddi keçmək; 2. durultmaq; Duvar boyasına inceltici ekleyip sulandırdı. Bu iş galiba sulandırıldı ve ciddiyetini kaybetmeye başladı.

Sularında – radələrində; Böylece temmuz ayının bu ilk cuması akşam sekiz sularında eve vardı Zeliha.

Surat – fizionomiya, üz, surət; Surat etmək – qaşqabağını tökmək, küsmək. Ne vurdumduymaz misafirdi bunlar, ne suratları anlıyorlardı ne rumuzdan ne kinayeden.

Suratsız – 1. çirkin, kifir, biçimsiz; 2. sırtıq, həyasız; Gülsüm adında, suratsız, yelloz bir kız bulmuştu.

Sutaşı – 1. güləbətini; 2. bafta (paltarda zərli-bəzəkli işləmə); Sutaşı, bazı giysilerin yaka, kol, cəp və yerlərini süsləməkdə kullanılan işləməli şerittir.

Sümsük – sadələvh, sadə, sadədil; Sümsük sümsük – yazıq-yazıq, aciz, əlacsiz. O olmasa daha günlerce sallanıp dururdu sümsük herifin kravatları.

Sümük – fırtıq, burun seliyi; Sümük doku – mikoza, toxuma; Rüyada burnundan sümük çıktığını ve bunun yere düştüğünü gören kişinin kız çocuğu olur. Azərbaycan dilindəki sümük – türkcədə kemik.

Sümüklü – selikli, fırtıqlı; Sümüklü böcek – ilbiz, ulitka. Rüyada sümüklü bebek görmək neye yorumlanır acaba. Azərbaycan dilindəki sümüklü ət – türkcədə pizola, kemikli et.

Süngü – qəbirdaşı; Oh oldu, süngüsü tepreşmesin – Əcəb oldu, görüm qəbirdə də rahatlıq tapmasın!

Sürgü – 1. mala, malakeş; 2. dırmıq; 3. ördək (sidikqabı); Tarlaya iyice sürgü çəkmək zamanıdır.

Sürgün – 1. ishal, diareya, qarın işləmə; 2. pöhrə, cücərti; 3. sürgün; Çocuğun ateşi vardı, sürgün onu elden salmıştı.

Sürmək – 1. sürgünə gəndərmək; 2. torpağı şumlamaq; 3. sürtmək; Ünlü şair Hüseyn Cavid, Uzak Sibiryaya sürüldü.

Sürücü – 1. çodar, çarvadar (bir yerdən başqa yerə heyvan sürüsü apararı); 2. şofer; 3. sürü bəsləyən şəxs; Sürücülər, yazın sürüleri dağlık bölgelerden yaylaya götürürler.

Sürüm – satış, dövriyyə, tədavül; Ticaretçi sürümden kazanmasını bilmelidir. Eski paralar Yılbaşından itibaren sürümden kaldırıldı.

Ş

Şallak – 1. çılpaq, çılın-çılpaq; 2. pinti geyimli; Şallak mallak – lüt, anadangələmə; Herif zaten giyimine özen göstermiyen şallak birisidir. Azərbaycan dilindəki şallaq – türkcədə kırbaç.

Şalvar – balağın şalvar; Harmanı kaldırdım birazı kaldı / Tokurcun şalvarım alkanla doldu. Azərbaycan dilindəki şalvar – türkcədə pantolon.

Şan – nəğmə, musiqi; Müzik hocasından şan dersleri almaya devam ediyordu.

Şebeke – 1. şəbəkə; 2. tələbə kimlik kartı; Üniversite kayıtları başlamıştı ve öğrencilere şebekeleri dağıtmakta idi.

Şef – dirijor; O dünyaca ünlü bir orkestra şefi idi.

Şehla – nisbətən çaş, çəp, qıyğacı olan qadın gözü; Çakır Emine'nin şehla olan gözünün tarandaki yanağına elimin tersiyle tokadı yapıştırdım

Şeker – 1. qənd; 2. konfet, şirni, şirniyyat; 3. şirin; Kolonya dökməkdən, şeker tutmaktan, iyi gözükeceğim diye ağır etməkten yoruldu. Hele bak, ne şeker şey!

Şekerleme – 1. şirniyyat, şirni, konfet; 2. mürgü(ləmə); Her gün öğle yemeğindən sonra şekerlemeden önce yeni yeni şahsiyetler katılıyordu aralarına. Haline bakılırsa şekerleme yapıyordu ve uyandırılmaktan hoşlanmıştı.

Şekil – forma (ədəbiyyatda, dilçilikdə), obraz, görünüş; Şekilbilgi (biçimbilim) – morfolojiya. Bir toplumun en mükəmmel yönetim şekli demokrasiyedir.

Şekilci – formalist, bürokrat; Şekle, maddeye, dış görünümüne önem verip, varlığı şekline göre değerlendiren şekilcilerden olma sakın. Azərbaycan dilindəki şekilçi – türkcədə ek.

Şelale – uca, nəhəng şalalə; Kicik şalalələrə türkcədə çağlayan deyilir.

Şerbetli – ilan sancmasından qorxmayan, ilan zəhərinə immuniteti olan, ovsunlu; Anlaşılan sen yılana şerbetli imişsin galiba!

Şerit – avtomobil yolu cizgiləri və bu cizgilərlə ayrılmış zolaq, lent; Film şeridi – kinolent; Alfa Romeonun yanındaki şeritte arkadaşının kullandığı Volksvagen tobağa vardı.

Şifa – şafa; Şifayı kapmak (bulmak) – xəstələnmək. Aksırık öksürük derken kızıcağız şifayı kapmış.

Şişe – butulka, flakon, balon, banka; Geç saatlere kadar çöpten toplayacakları demirleri, şişeleri, naylonları nasıl satacaklarını konuşular. Azərbaycan dilindəki şişə – türkcədə cam.

Şurup – 1. sirop, şirə; 2. mikstura (maye dərman) Sen hele şu kadayın şurubuna bir göz atıver. Azərbaycan dilindəki şurup – türkcədə vida, burmalı çivi.

Şüpheci – 1. skeptik (fəlsəfi); 2. şəkkak. O devrin son derece şüpheci atmosferi içinde hayıttan korkarak kaçmıştı.

Şüphecilik – 1. skeptisizm (fəlsəfi cərəyan); 2. şəkkaklıq, hər şeyə şəkk (şübhə) etmə. Özellikle doğa ötesi konularda olumlu veya olumsuz yargıda bulunmaktan çekinme temeline dayanan öğretdir şüphecilik.

Davami gələn sayımızda

Yalançı ekvivalentlər lüğəti